

DEN SEGLIVADE KÄRNKRAFTSFRÅGAN

SÖREN HOLMBERG

Kärnkraftsfrågan är inne på sitt tredje decennium som konfliktfråga i svensk politik. Thorbjörn Fälldin och centerpartiet startade debatten i början på 1970-talet och sedan dess har inga folkomröstningar eller flerpartiöverenskommelser lyckats avpolitiserat kärnkraften. Den senaste överenskommelsen från vårvintern 1997 mellan socialdemokraterna, centerpartiet och vänsterpartiet om att börja avveckla Barsebäckreaktorerna före 1998 års riksdagsval tycks heller inte bädda för att kärnkraftsdebatten ebbar ut. Tvärtom har bl a LO, näringslivet och moderaterna blåst till strid. Mycket talar därför för att kärnkraftsfrågan blir en valfråga 1998. Om så sker visar opinionsmätningarna att kärnkraftsanhängarna har en klar överhand, åtminstone så här ett och ett halvt år före valet.

SOM-undersökningarnas mätning från senhösten 1996 visar på en klar majoritet för vad som vi hittills kallat för kärnkraftsanhängare, dvs personer som vill avveckla kärnkraften efter 2010 eller använda kärnkraften (55 procent). Andelen kärnkraftsmotståndare - personer som vill avveckla kärnkraften senast till år 2010 - var endast 29 procent. Opinionsstödet för kärnkraften var rekordstarkt 1996; lika starkt som 1990, det tidigare rekordåret.

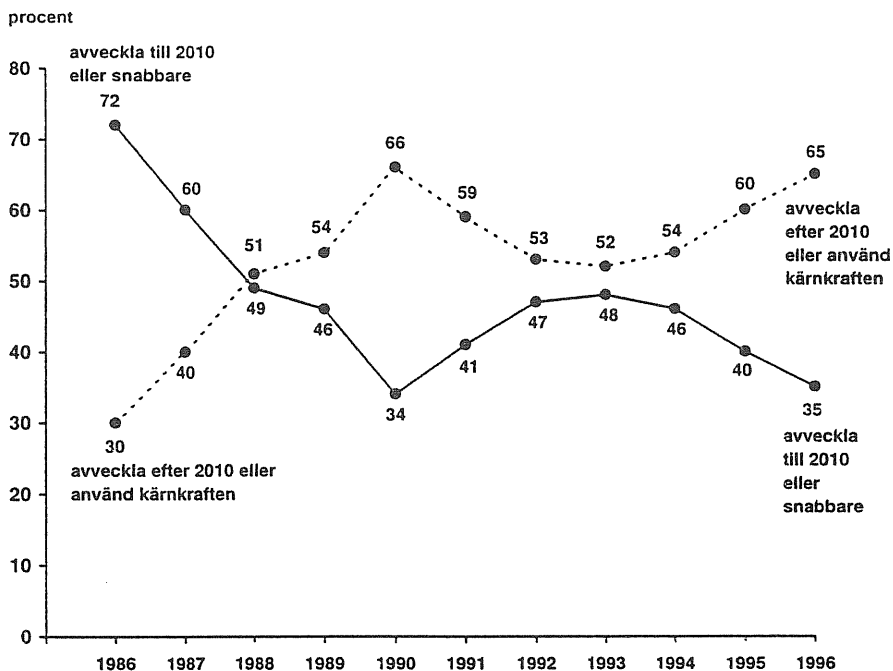
Tabell 1 Avvecklingsopinionen enligt SOM-studierna (procent)

fråga: "År 1980 hade vi en folkomröstning om kärnkraften i Sverige. Efter folkomröstningen beslöt riksdagen att kärnkraften skulle avvecklas till år 2010. Vad är din åsikt om kärnkraftens användning i Sverige?"

kärnkraftsåsikt	SOM 86	SOM 87	SOM 88	SOM 89	SOM 90	SOM 91	SOM 92	SOM 93	SOM 94	SOM 95	SOM 96
avveckla kärnkraften	15	8	6	6	5	5	5	6	6	5	5
avveckla kärnkraften snabbare än till år 2010	26	17	15	12	7	9	12	12	10	8	5
avveckla kärnkraften till år 2010	27	27	21	23	17	19	23	23	23	22	19
avveckla kärnkraften men inte så snabbt som till år 2010	16	19	24	24	28	24	24	23	22	29	29
använd kärnkraften, avveckla den inte	13	16	20	24	27	25	21	21	23	22	26
ingen bestämd åsikt, vet ej	3	13	14	11	16	18	15	15	16	14	16
summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
antal personer	1624	1673	1643	1578	1582	1573	1889	1857	1702	1777	1779
andel avveckla till 2010 eller snabbare	68	52	42	41	29	33	40	41	39	35	29
avveckla efter 2010 eller använd kärnkraften	29	35	44	48	55	49	45	44	45	51	55

Kommentar: Något explicit svarsalternativ av typen "ingen bestämd åsikt" fanns inte med i enkätfrågan 1986.

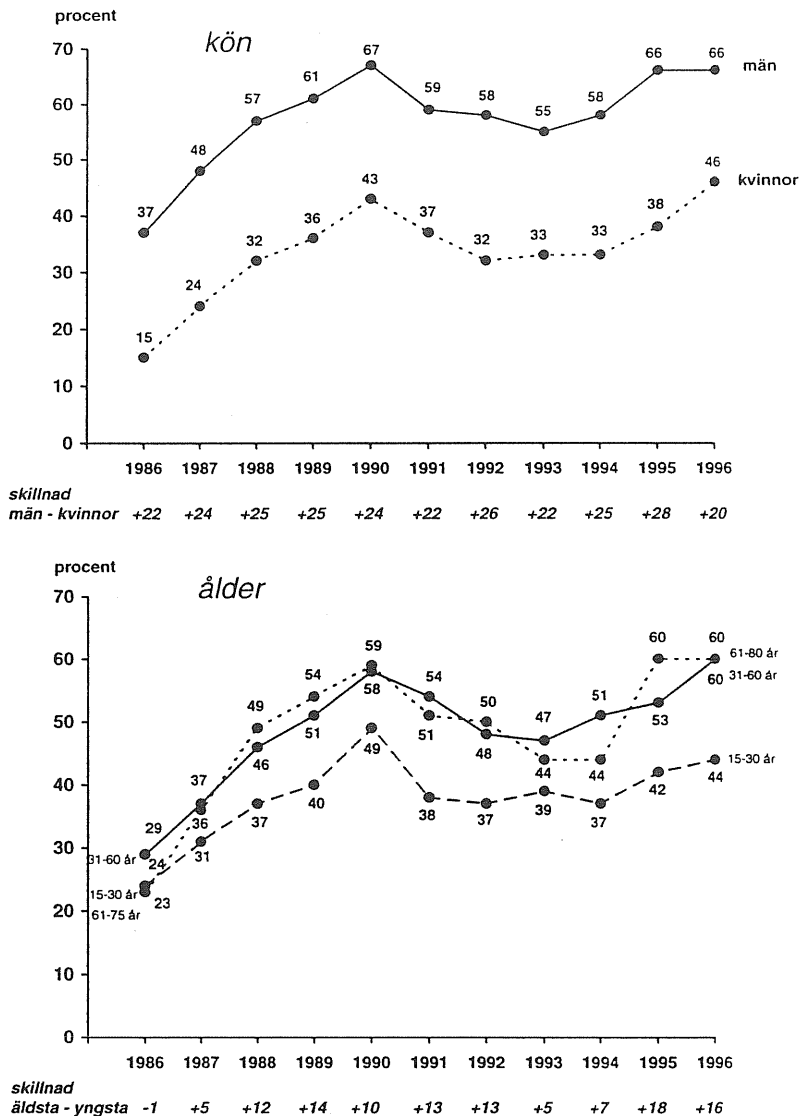
Figur 1 Avvecklingsopinionen 1986-1996 enligt SOM-mätningarna (procent)

Kommentar: Intervjufrågans formulering redovisas i tabell 1. Undersökningsspersoner utan åsikt i frågan är ej medtagna i analysen.

Opinionsförskjutningarna i kärnkraftsfrågan har dock inte förändrat de grundläggande mönstren när det gäller vilka som lutar åt att vara positiva eller negativa. Precis som tidigare under 1970- och 1980-talen är kvinnor och yngre människor mer skeptiska till kärnkraften än män och äldre personer. De senaste årens opinionsframgångar för kärnkraftsanhängarna syns dock tydligt också bland både kvinnor och yngre människor. Andelen kärnkraftsanhängare bland kvinnor har t ex ökat från 33 procent 1994 till 46 procent 1996. Det är en större ökning än bland männen (från 58 procent 1994 till 66 procent 1996).

Figur 2 Andel kärnkraftsanhängare 1986-1996 efter kön och ålder: Kärnkraftsanhängare har definierats som personer som vill avveckla kärnkraften långsammare än till år 2010 eller som vill använda kärnkraften, ej avveckla den (procent)

Kommentar: Samtliga svarspersoner ingår i procentbasen.

Kärnkraftsfrågans gamla partimönster är också seglivade. Ränderna från 1970-talet sitter i. Vänsterpartiets, centerpartiets och miljöpartiets sympatisörer är fortfarande de mest negativa till kärnkraften medan m-sympatisörer är klart mest positiva. De gamla linje 2-partiernas anhängare, dvs socialdemokraternas och folkpartiets sympatisörer, uppvisar också en klar majoritet för kärnkraften, men inte en lika stor som bland moderaternas sympatisörer. Jämfört med läget 1994 har andelen kärnkraftsanshängare ökat i alla parti-grupper, även bland anhängare till v, c och mp.

Tabell 2 Andel kärnkraftsanshängare 1986-1996 bland partiernas sympatisörer (procent)

	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
v	13	17	21	40	45	31	40	25	25	36	43
s	24	36	46	48	48	50	42	42	42	55	61
c	7	17	33	34	42	25	18	25	33	35	42
fp	29	36	55	58	63	46	55	48	56	64	58
m	49	65	71	71	79	74	66	66	70	74	77
kd	23	25	32	36	62	38	37	41	53	56	46
mp	11	16	15	18	26	18	6	11	22	25	30
nyd	-	-	-	-	-	52	51	53	68	-	-
samtliga	26	35	44	48	55	49	45	44	45	51	55
skillnad											
s-c	+17	+19	+13	+14	+6	+25	+24	+17	+9	+20	+19
m-mp	+38	+49	+56	+53	+53	+26	+60	+55	+48	+49	+47

Kommentar: Analysen bygger på samma material som i figur 2.

Om vi jämför kärnkraftsopinionen i riksdagen och bland folket har folkopinionen ändå sedan före Tjernobyllkatastrofen varit något mer positiv. Resultaten i tabell 3 visar inte på några stora skillnader, men vid de fyra tillfällena (1985, 1988, 1994 och 1996) då vi kan jämföra svenska folkets kärnkraftsåsikter med riksdagsledamöternas har övervikten för kärnkraftsanshängarna varit något större bland medborgarna. Vid mätningen år 1994 fanns det en opinionsövervikt bland väljarna för att fortsätta med kärnkraften efter år 2010 samtidigt som en majoritet bland ledamöterna var för att fullfölja kärnkraftsavvecklingen enligt 1980 års riksdagsbeslut. Vid mätningen år 1996 visade det sig att riksdagsledamöternas opinionsövervikt hade ändrat sig och blivit mer lik väljarnas. En klar övervikt bland både

väljare och riksdagsledamöter var 1996 positiva till att behålla kärnkraften efter år 2010.

Det är uppenbart att väljaropinionen gått före och riksdagsopinionen följt efter när det gäller den tilltagande negativa inställningen till 2010 som slutår för svensk kärnkraft. Väljarna har lett och de valda har följt - en tankeväckande bild av folkstyrd åsiktsbildning.

Tabell 3 Åsiktsöverensstämmelse mellan väljare och valda i kärnkraftsfrågan (procent)

fråga: "Behålla kärnkraften, även efter år 2010" .

svarsalternativ	1985		1988		1994		1996	
	Rd	Vä	Rd	Vä	Rd	Vä	Rd	Vä
(1) bra förslag	31	32	27	34	33	40	49	47
(2) varken eller	14	11	10	16	11	19	10	20
(3) dåligt förslag	54	48	62	44	54	36	38	28
(4) vet ej/ inget svar	1	9	1	6	2	5	3	5
summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100
antal svarpersoner	340	2782	336	2558	337	2297	315	1779
övertikt kärnkrafts- anhängare (1-3)	-23	-16	-35	-10	-21	+4	+11	+19

Kommentar: Resultaten för riksdagsledamöterna (Rd) kommer från fyra enkätstudier hösten 1985, 1988 och 1994 och våren 1996. Väljarresultaten (Vä) kommer från valundersökningarna 1985, 1988 och 1994 och från 1996 års SOM-studie.

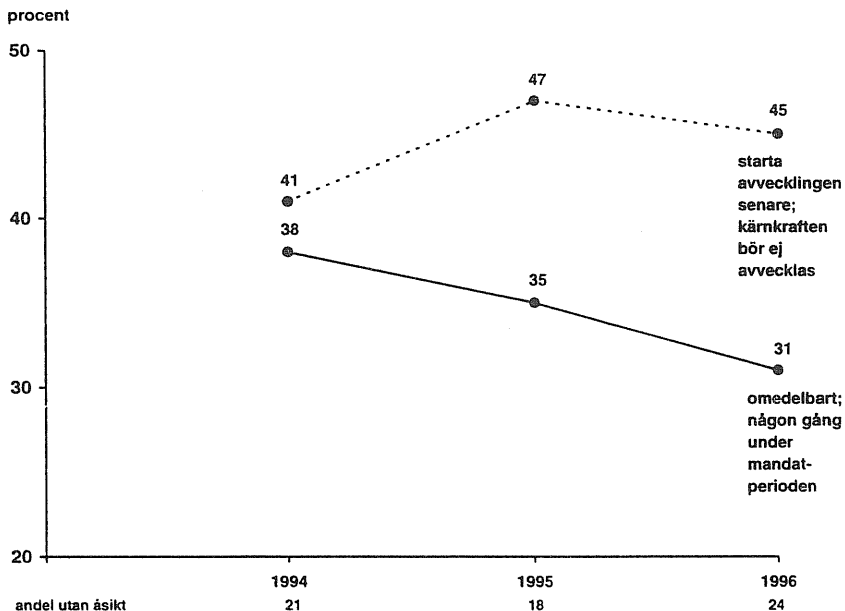
Den hetaste debatten i kärnkraftsfrågan gäller dock inte längre om avvecklingen skall vara avklarad 2010. Få tror idag att det är möjligt. Bland medborgarna var det t ex endast 6 procent som senhösten 1996 fortfarande trodde att kärnkraften i Sverige skulle vara avvecklad till år 2010. Hela 91 procent trodde inte det skulle bli någon avveckling till det fastställda året 2010.

Dagens heta kärnkraftsdebatt gäller istället när och hur kärnkraftsavvecklingen skall inledas. Resultaten i tabell 4 visar att partimönstret i väljarnas åsikter om avvecklingsstarten är strukturerat på samma sätt som åsikterna om när avvecklingen bör vara avslutad.

Tabell 4 Åsikter om avvecklingsstarten (procent)

fråga: "Det har diskuterats när kärnkraftsavvecklingen skall påbörjas i Sverige. Enligt Din åsikt när bör avvecklingen av kärnkraften inledas?"

åsikt om avvecklingsstarten	bästa								inget parti	samtl.
	v	s	c	fp	m	kd	mp	övr.		
Omedelbart	27	12	30	19	7	21	43	24	15	18
någon gång under perioden 1995-1998	14	17	23	14	7	16	14	8	12	13
avvecklingen bör starta senare	16	28	21	26	26	23	14	12	12	22
kärnkraften bör inte avvecklas	20	21	9	25	42	12	12	23	13	23
ingen bestämd åsikt/vet ej	23	22	17	16	18	28	17	33	48	24
summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
antal personer	206	492	101	102	426	61	137	51	203	1779
andel omedelbart eller under perioden 1995-1998	41	29	53	33	14	37	57	32	27	31

Figur 3 När bör kärnkraftsavvecklingen inledas? (procent)

Starkast stöd för att avvecklingen bör startas under mandatperioden 1995-1998 återfanns hösten 1996 bland sympatisörer till mp, c och v medan m-sympatisörer var mest negativa. Bland socialdemokratiska sympatisörer var det klart fler som ville vänta med avvecklingsstarten (49 procent) än som ville börja avveckla under mandatperioden (29 procent).

Som framgår av resultaten i figur 3 har opinionsstödet för att inleda kärnkraftsavvecklingen under mandatperioden 1995-1998 minskat sedan debatten drog igång 1994 - från 38 procent i SOM-studien 1994 till 31 procent 1996. Andelen personer som inte velat starta kärnkraftsavvecklingen under mandatperioden har hela tiden varit större och ökande - från 41 procent 1994 till 45 procent 1996.

Debatten om kärnkraftsavvecklingen skall inledas 1998 eller senare har självklart en kortsiktig karaktär. När vi har passerat 1998 är debatten passé oavsett om avvecklingen har inletts eller ej; har den inletts kommer debatten att gälla fortsättningen, har den inte inletts hamnar nya startdatum i fokus.

I ett försök att mäta svenska folkets mer långsiktiga inställning till kärnkraften som energikälla i Sverige har vi i 1996 års SOM-undersökning tagit med en ny enkätfråga som förutom avvecklingsalternativen inkluderar specificerade användaralternativ; användaralternativ som inte fanns med i folkomröstningen 1980 och knappt ens har funnits med i kärnkraftsdebatten.

Enkätfrågan är balanserad så tillvida att den omfattar två avvecklingsalternativ ("avveckla senast till 2010" respektive "avveckla, men använd de 12 reaktorerna tills de har tjänat ut") och två användaralternativ ("använd och förnya reaktorerna så att Sverige har 12 reaktorer i drift i framtiden" respektive "använd och satsa på fler än 12 reaktorer i framtiden").

Resultaten i tabell 5 visar den åsiktsgrupp som vi hittills benämnt kärnkraftsmotståndare (avveckla till 2010) omfattar endast 22 procent med den nya frågeformuleringen; med den äldre formuleringen var motsvarande andel 29 procent (se tabell 1): Det långsammare avvecklingsalternativet med den lätt övertalande formuleringen "använd reaktorerna tills de har tjänat ut" visar sig vara det mest populära med ett stöd på 31 procent. Sammantaget innebär det dock ett majoritetsstöd för en framtida kärnkraftsavveckling i Sverige (53 procent).

Stödet för en fortsatt användning av kärnkraften visar sig med den nya balanserade frågan vara endast 24 procent, dvs nästan exakt samma andel som vi tidigare har kunnat redovisa utifrån de sedan länge använda enkätfrågorna i SOM-studierna (se tabell 1 och tabell 4). Tanken på en kärnkraftsutbyggnad och en satsning på fler än 12 reaktorer visade sig dessutom ha ett mycket svagt stöd i opinionen (6 procent). De flesta som ville använda kärnkraften ville ha 12 reaktorer i drift precis som idag (18 procent).

Tabell 5 Åsikter om kärnkraftens långsiktiga användning i Sverige (procent)

fråga: "Vad är din åsikt om kärnkraftens långsiktiga användning som energikälla i Sverige?"

åsikt	bästa parti								inget parti	samtliga
	v	s	c	fp	m	kd	mp	övr.		
avveckla kärnkraften senast till år 2010	34	19	35	22	8	31	48	23	20	22
avveckla kärnkraften, men använd de 12 kärnkraftsreaktorerna vi har tills de har tjänat ut	24	38	41	31	33	26	25	18	17	31
använd kärnkraften och förnya de 12 kärnkraftsreaktorerna vi har efterhand så att Sverige i framtiden har 12 reaktorer i drift	14	18	8	22	30	17	11	20	8	18
använd kärnkraften och satsa på fler kärnkraftsreaktorer än 12 i i framtiden	5	4	0	6	13	0	1	10	3	6
ingen bestämd åsikt/vet ej	23	21	16	19	16	26	15	29	53	23
summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
antal personer	206	492	101	102	426	61	137	51	203	1779
andel avveckla	58	57	76	53	41	57	73	41	37	53
andel använda	19	22	8	28	43	17	12	30	11	24
avveckla - använda	+39	+35	+68	+25	-2	+40	+61	+11	+26	+29

Samtliga partiers sympatisörer, utom moderaternas, uppvisade ett majoritetsstöd för en framtida kärnkraftsavveckling; mest positiva var anhängare

till mp och c. Det var endast bland m-sympatisörer som det fanns ett något starkare stöd för att långsiktigt använda kärnkraften (43 procent) än för att avveckla den (41 procent).

Våra olika enkätfrågor om kärnkraften i SOM-studierna, inklusive den nya långsiktiga frågan, ger alla upphov till resultat som på individnivå är mycket högt korrelerade med varandra - korrelationskoefficienterna (r) varierar mellan .72 och .82, vilket visar att svenska folkets kärnkraftsåsikter är väl strukturerade och inte några tillfällighetsopinioner. Och så bör det naturligtvis vara i en gammal och genompolitiserad sakfråga som kärnkraften. Om politikerna orkar fortsätta kampen om kärnkraften finns det m a o opinionsförutsättningar bland medborgarna att spela med.